

ספק טומאה בשתי נשים ואיש אחד – האם נחשב כרשות הרבים או כרשות היחיד

הקדמת המהדיר¹

לפנינו דברים שכתב הרי"י ריינס זצ"ל בסוגיית ספק טומאה ברשות היחיד וברשות הרבים.² בגמרא למדו מסתירת סוטה, שיש להחמיר בספק טומאה במקום שיש בו רק שני אנשים או פחות מכך, והוא מוגדר 'רשות היחיד' לעניין טומאה, ולהקל בספק טומאה במקום שיש בו שלושה אנשים ומעלה. הקושי שעוסק בו הרב ריינס הוא יישוב קביעה זו עם השיטה האוסרת גם סתירת סוטה עם שני אנשים. הרב ריינס מביא תירוץ שהוצע, ולפיו האישה עצמה אינה נספרת למניין, ולכן בסתירת סוטה עם שני אנשים יש רק שניים, ודוחה זאת: אין מקור לכך שאישה אינה נספרת כלל, אלא רק לכך שנשים רבות נספרות כאדם אחד בלבד. פענוחים מסופקים סומנו בסוגריים מסולסלים. תודתי לרב ד"ר בועז הוטרר שהדריכני בנתיבי כה"י של הרב ריינס וסייע בפענוחם.

* * *

[קושי מדברי הגמרא על פסק הרמב"ם שהנסתרת עם שני אנשים אסורה על בעלה] בניזיר (דף נז ע"א): ואמאי, כל ספק טומאה ברה"ר³ מהיכא ילפינן לה מסוטה, מה סוטה בועל ונבעלת, אף כל ס"ט ברה"ר⁴ כגון דאיכא תרי,⁵ אבל הכא ס"ט. מעודי הנני כמתמיה על דברי הגמ' הלז, דהאיך הכריחו להוכיח מסוטה דס"ט דטמא הוא דווקא בשנים, ומשום דסוטה איכא בועל ונבעלת, והלא י"ל דהקרא איירי באופן דנסתרה עם שני אנשים, לשיטת הרמב"ם שכתב בפ"א מהל' סוטה ה"ג דאם קינא לה בפני שנים כאחד ונסתרה עם שניהם ג"כ אסורה. א"כ ממילא משכחת גם גבי סוטה שלשה. וא"כ, י"ל דגם שלשה בספק טומאה.

1. הראל דביר.
2. בספרייה הלאומית בירושלים מצויות עשרות רבות של מחברות מלאות דברי הלכה ואגדה מכתב ידו של הרב יצחק יעקב ריינס זצ"ל. מספר המחברת הנוכחית: Ms. Heb. 9301=28, והדברים דלהלן מצויים בדף לט ע"א-ע"ב. סריקת כתב היד המלא של המחברת זמינה באתר 'כתיב' של הספרייה הלאומית, בכתובת:
www.nli.org.il/he/manuscripts/NNL_ALEPH990049153460205171/NLI,FL125956024. הכותרות שלהלן אינן מופיעות במקור.
3. לפנינו: ברשות היחיד. ואולי לכך התכוון גם רבינו, והאות י' נכתבה בכתב מעט גדול כך שהיא נראית כר', אך מהשוואה לאותיות י' ור' במקומות אחרים אין נראה כן.
4. לפנינו: ברשות היחיד. וראו בהערה הקודמת.
5. לפנינו: בי תרי.

ולא עוד, דבאמת קשה,⁶ האיך אפשר להיות דטמאה, והלא הלכה מרווחת דבשלשה הוי ספק טומאה בר"ה, וא"כ אמאי טמאה, והוא סותר גמ' מפורשת.⁷

[חיזוק הקושי, מפסיקת הרמב"ם שמציאות שלושה אנשים מביאה להקל בספר טומאה] וביותר קשה, דהרמב"ם גופה בפט"ז מהל' אבות הטומאה ה"ב כתב וז"ל: וכשם שהסוטה והבועלה שנים, כך ספק טומאה בשנים, אבל אם היו ג' ברה"י, הרי ספק טומאתן שם טהור בר"ה⁸ כו'. א"כ, כתב הרמב"ם להדיא דבסוטה איכא אך שנים ולא שלשה, והוא תמיה גדולה הן (מפרוש רונ) דקראי אהדדי והן מד' הגמ' הנ"ל.

[הצעת התירוץ שהאישה אינה נספרת, ולכן בהיסתרותה עם שני אנשים יש רק שניים] והנה, יש מי שתירצו זאת עפ"י הרשב"א בנדה דף ה' ע"ב, דהנה הגמ' מוקי שם דאיירי בשחברותיה נושאות אותה במטה, והקשו שם בתי' בד"ה⁹ דהלא הוי ס"ט בר"ה, עי"ש מה שתרצו. והרשב"א תי' שם דנשים אפלו מאה, כחד חשובין; והך כללא דס"ט כשלשה¹⁰ טהור, הוא רק באנשים, אבל בנשים – כמה שהן, חשיבי הכל כרה"י. ועי"ש במל"מ פט"ז מהל' אבוה"ט ה' הנ"ל, שמל"מ הביא {זאת} בשם הרשב"א, וא"כ ה"נ ע"י שני אנשים ואשה אחת לא חשיבא ר"ה, עכתו"ד.

[דחיית התירוץ: האישה אמנם נספרת, אלא ששנים רבות נספרות רק כאחד] אמנם לדעתי שגו, דכוונת הרשב"א הוא רק דגם מאה נשים חשיבי כחד, אבל ודאי דחד חשיבא לחד, ובהצטרפה לשני אנשים הוי ר"ה. וזה ברור, דכך משמע לשונו. וכן ראיתי שהשיג ע"ד הגאון מוהרצ"ח בהגהות בדף הנ"ל,¹¹ אלא שהוא {הסיב} זאת מסברא, ולדעתי יש להביא ראיה לזה, דאי נימא דכוונת הרשב"א הוא דבהצטרף אשה אחת לאנשים לא נחשבת לכלום, א"כ האיך אפשר למילף דבשנים הוי ספק טומאה ברה"י משום דב¹² ונבעלת, אחרי דאשה לא נחשבת לכלום, א"כ הוי רק אחד, וא"כ דס"ט ברה"י הוי דווקא היכא דהס"ט נוגע לאחד ולא לשנים. וע"כ דבהצטרף אחד לאשה, חשובה כשנים, וממילא כ"כ חשוב כמו שלשה. וז"ב לדעתי. עכ"פ, ליכא לתרוצי כן, וממילא לא קשה כנ"ל.

6. על הרמב"ם בהל' סוטה הנ"ל.

7. לאחרונים נוספים שעסקו בקושי זה על הרמב"ם, ראו ספר המפתח שם, ומהר"צ חיות המוזכר להלן.

8. צ"ל כר"ה (-כרשות הרבים), כלשון הרמב"ם בהל' שאר אבות הטומאות שם.

9. נראה שהכוונה לתוס' בנידה דף ב' ע"א ד"ה מעת לעת: 'מוקי מתני' כשנושאים אותה חברותיה במטה, א"כ הוה לתתא והוה ר"ה.

10. נדצ"ל בשלשה.

11. הגהות מהר"צ חיות לנידה ה, ב ד"ה כשחברותיה (נדפס בגמרות דפוס וילנה אחרי חידושי הרש"ש).

12. צ"ל דבועל, והאותיות האחרונות במילה מחוקות על ידי כתם שחור גדול.